

अध्याय 22

सर्प-विषबाट रक्षा

1. श्री बालासाहेब मिरीकर
2. श्री बापूसाहेब बूटी
3. श्री अमीर शक्कर
4. श्री हेमाडपंत

बबाको सर्प मार्ने कुरामा सल्लाह

प्रस्तावना

श्री साईबाबाको ध्यान कसरी गर्ने? त्यो सर्बशक्तिमान्को प्रकृति अगाछ छ, जसको वर्णन गर्न वेद र हजार मुख भएका शेषनागले पनि आफूलाई असमर्थ पाउँछन्। भक्तहरूलाई बाबाको स्वरूप वर्णनसँग रुचि छैन। उनीहरूको त आनन्दको प्राप्ति केवल वहाँका श्रीचरणबाट नै सम्भव छ भन्ने दृढ धारणा छ। उनीहरूलाई वहाँका चरणकमलको ध्यान बाहेक आफ्नो जीवनको सर्वोच्च लक्ष्यको प्राप्तिको अर्को बाटो थाहा नै छैन। हेमाडपंत भक्ति र ध्यानको जुन एउटा ज्यादै सजिलो बाटोको सुझाव गर्छन्, त्यो यो हो।

कृष्णपक्षको आरम्भ भएपछि चन्द्रमाका कलाहरूह दिनप्रतिदिन घटेर नै जान्छन् र प्रकाश पनि क्रमशः क्षीण हुँदै जान्छ र अन्तमा औंसीको दिन चन्द्रमा पूरै दबेपछि चारैतिर रातको भयंकर अँध्यारो छाउँदछ। तर जब शुक्लपक्ष प्रारम्भ हुन्छ अनि मानिसहरू चन्द्र दर्शनको लागि ज्यादै उत्सुक हुन्छन्। यसपछि द्वितीयामा चन्द्रमा स्पष्टरूपले नदेखिएका बखतमा मानिसहरूलाई रूखको दुईटा हाँगाको बीचबाट चन्द्र दर्शन गर्न भानिन्छ। जब यी हाँगाहरूको बीचबाट उत्सुकता र ध्यानपूर्वक हेर्ने प्रत्यक्ष गरिन्छ अनि त टाढा क्षितिजमा सानो चन्द्ररेखा देखिनासाथ मन ज्यादै प्रफुल्ल हुनजान्छ। यही सिद्धान्तलाई स्वीकारेर हामीले

बाबाको श्रीदर्शनको पनि प्रयत्न गर्नुपर्छ। बाबाको चित्रतिर हेर्नेस्। अहा! कस्तो सुन्दर छ। वहाँ पाउ मोडेर बस्नुभएको छ र दाहिने पाउ देब्रे घुँडा माथि राखिएको छ। देब्रे हातको औंलाहरू दाहिने पाउ माथि फैलिएका छन्। यो आकारबाट बाबाले बुझाइरहनुभएको छ कि यदि तिमीहरूलाई मेरो आध्यात्मिक दर्शन गर्ने इच्छा छ भने अभिमान शून्य र विनम्र भएर माथि भनिएका दुई औंलाका बीचबाट मेरो पाउको बूढी औंलाको ध्यान गर। अनि मात्र तिमीहरू त्यो सत्य स्वरूपको दर्शन गर्न सफल हुन सक्नेछौ। भक्ति प्राप्त गर्नको लागि यो सबभन्दा सजिलो बाटो हो।

अब एकछिन श्री साईबाबाको जीवनतिर पनि हेर्ने। साईबाबा बस्नाले नै शिरडी तीर्थस्थल बन्न गएको छ। चारैतिरका मानिसहरूको भीड त्यहाँ प्रतिदिन बढ्न लागेको छ र धनी तथा गरीब सबैलाई क्यै न क्यै रूपमा लाभ भैरहेको छ। बाबाको असीम प्रेम, वहाँको अद्भुत ज्ञान भण्डार र सर्वव्यापकताको वर्णन गर्ने सामर्थ्य कसको छ ? धन्य त त्यही व्यक्ति नै हो जसलाई केही अनुभव भैसकेको छ। कहिले-कहिले वहाँ ब्रह्ममा डुबिरहनाको कारणले लामो मौन धारण गर्ने गर्नुहुन्थ्यो। कहिले- कहिले वहाँ चैतन्यघन र आनन्दमूर्ति बनेर भक्तहरूबाट घेरिएर बस्नुहुन्थ्यो, कहिले दृष्टान्त दिनुहुन्थ्यो त कहिले हाँस टट्टा गर्नुहुन्थ्यो, कहिले सरल चित्तको हुनुहुन्थ्यो त कहिले क्रुद्ध पनि हुनुहुन्थ्यो। कहिले छोटो र कहिले घण्टौं प्रवचन दिने गर्नुहुन्थ्यो। मानिसहरूको आवश्यकतानुसार नै फरक-फरक उपदेश दिनुहुन्थ्यो। उहाँको जीवनी तथा अगाध ज्ञान वर्णन गर्ने नसकिने थिए। उहाँको मुख्यमण्डल हेर्ने, उहाँसँग वार्तालाप गर्ने र उहाँको लीलाहरू सुन्ने इच्छा अतृप्त नै रहिरहे। तैपनि हामी खुशीले मस्त थियौं। जलवश्टि (वर्षा) का कणहरूको गिनति गर्न सकिएला, हावालाई छालाको थैलीमा जम्मा गर्न सकिएला, तर बाबाका लीलाहरूको कसैले पनि अन्त पाउन भक्तहरूलाई संकट घट्नु अगाडि नै बाबाले उपयुक्त मौकामा कसरी उनीहरूलाई रक्षा गर्नुहुन्थ्यो।

सरदार काका साहेबका सुपुत्र तथा कोपरगाउँका मामलतदार श्री बालासाहेब मिरीकर एकपटक चितलीको भ्रमणमा जाँदै थिए। त्यसैबेल बाटामा उनी श्री साईबाबाको दर्शनको लागि शिरडी आए। उनले मसजिदमा गएर बाबाको पाउमा दर्शन गरेर सधैंको झैं स्वास्थ्य

तथा अरू विषयमा चर्चा गरे। बाबाले उनीलाई चेतावनी दिँदै भन्नुभयो, “के तिमीले आफ्नी द्वारकामाईलाई चिनेका छौं?”

श्री बाला साहेबले यसको केही अर्थ बुझ्न सकेनन्। त्यसैले उनी चुपै लागिरहे। बाबाले उनलाई फेरि भन्नुभयो, “तिमी जहाँ बसेका छौं उही द्वारकामाई हुन्। जो उनको काखमा बस्दछ त्यो आफ्नो बच्चाको सम्पूर्ण दुःख र कठिनाइहरूलाई उनले हटाइदिन्छिन्। यी मसजिद माई अत्यन्त दयालु छन्। सरल हृदय भएका भक्तहरूको त उनी आमा हुन् र संकटमा उनीहरूको रक्षा अवश्य गर्नेछिन्। जो एकपटक उनको काखमा बस्दछ, उसको सम्पूर्ण कष्ट हटेर जान्छ। जो उनको छत्रछायाँमा विश्राम गर्छ, उसलाई आनन्द र सुखको प्राप्ति हुन्छ।” त्यसपछि बाबाले उनीलाई उदी दिएर आफ्नो बरदहस्त (बरदिने हात) उनको शिरमा राखेर आशीर्वाद दिनुभयो।

श्री बाला साहेब जानलाई उठेर खडा भएपछि बाबाले भन्नुभयो, “के तिमी लम्बे बाबा (अर्थात् सर्प) सँग परिचित छौं?” यति भनी आफ्नो बायाँ मुठ्ठी बन्द गरेर त्यसलाई दाहिने हातको कुहिनोको नजिक लगी दाहिने हातलाई सर्प जस्तै हल्लाएर भन्नुभयो, “त्यो ज्यादै डरलाग्दो हो, तर द्वारकामाईका प्यारा बच्चाहरूलाई उसले गर्ने के सक्छ र? जब स्वयं नै द्वारकामाई उनको रक्षा गर्ने हुनुहुन्छ भने सर्पको सामर्थ्य नै के छ?” त्यहाँ उपस्थित मानिसहरूले यसको अर्थ तथा मिरीकरलाई यस किसिमको चेतावनी दिनाको कारण जान्न चाहन्थे। तर सोध्ने साहस कसैमा हुँदैनथ्यो। बाबाले श्यामालाई बोलाउनुभयो र (बाला साहेबले) बाटामा धेरै असुविस्ता छ, त्यसैले तपाईंले व्यर्थ नै कष्ट उठाउनु उचित छैन” भने। बाला साहेबले जे जसो भने त्यो श्यामाले बाबालाई बताए। अनि बाबाले भन्नुभयो, “भैगो, ठीक छ, नजार्नु। सधैंभर उचित अर्थ ग्रहण गरी असल काम नै गर्नुपर्छ। जो, जे हुने कुरा छ, त्यो त भएर नै रहने छ।”

बाबा साहेबले फेरि विचार गरेर श्यामालाई आफ्नो साथमा हिंड्नको लागि भने। अनि श्यामा फेरि बाबाको आज्ञा प्राप्त गरी बाला साहेबको साथमा टांगामा गए। उनीहरू नौ बजे चितली पुगेर मारुति मंदिरमा गै बसे। अफिसका कर्मचारी गण अझै आएका थिएनन्,

यसैले यताउताको चर्चा गर्न लागे। बाला साहेब दैनिक पत्र पढ्दै चटाईमा शान्तिपूर्वक बसेका थिए। उनको धोतीको माथिको छेउ कम्मरमा परेको थियो र त्यसैको एक भागमा एउटा सर्प बसेको थियो। कसैको पनि त्यता ध्यान गएको थिएन। त्यो सर्प सी-सी गर्दै अगाडि घुम्न लाग्यो। यो आवाज सुनेर चपरासी (पियन) दौड्यो र लालटिन लिएर आयो। सर्प देखेर ऊ “साँप-साँप” भनेर चर्को स्वरमा कराउन लाग्यो। अनि त बाला साहेब ज्यादै डराएर काम्न लागे। शामालाई आश्चर्य लाग्यो। त्यसपछि उनी र अरू मानिसहरू त्यहाँबाट बिस्तार हटी आफ्नो हातमा लठ्ठी लिए। सर्प बिस्तार-बिस्तार कम्मरबाट तल ओर्ल्यो। अनि मानिसहरूले त्यसलाई तुरून्तै मारिदिए। बाबाले जुन संकटको भविष्यवाणी गर्नुभएथ्यो त्यो टन्यो र साईं चरणामा बाला साहेबको प्रेम दृढ हुन गयो।

बापू साहेब बूटी

एकदिन धेरै ठूला ज्योतिषी श्री नानासाहेब डेंगलेले बापू साहेब बूटीलाई (जो त्यो बेला शिरडीमा नै थिए) भने “आजको दिन तपाईंको लागि ज्यादै अशुभ छ र तपाईंको जीवनको लागि नै डरलाग्दो छ।” यो सुनेर बापू साहेब ज्यादै अशैर्यपूर्ण भए।

जब सधैंको जस्तै नै उनी बाबाको दर्शन गर्न गए त्यसबेला बाबाले भन्नुभयो, “यी नाना के भन्छन्? यिनले तिम्रो मृत्युको भविष्यवाणी गरिरहेका छन्। तर तिमिले डराउनु पर्ने कति पनि आवश्यकता छैन। यिनलाई मजबूत भएर भनिदेउ कि “भैगो, हेरौं, कालले मलाई कसरी अपहरण गर्दोरहेछ।”

साँझको समयमा बापू आफ्नो शौच-गृहमा जाँदा उनलाई एउटा सर्प देखिन गयो। उनको नोकरले पनि सर्प देख्यो र त्यसलाई मार्न एउटा पत्थर उठायो। बापू साहेबले एउटा लामो काठ मगाए, तर काठ आउनुभन्दा पहिले नै त्यो साँप टाढा पुगेको देखियो र तुरून्त नै जनरबाट नदेखिने भयो। बापू साहेबलाई बाबाको अभयपूर्ण वचनको सम्झना भयो र ज्यादै नै खुशी लाग्यो।

अमीर शक्कर

अमीर शक्कर कोपर गाउँ तालुकमा पर्ने कोरले गाउँको बासिन्दा थियो। त्यो जातिको कसाई थियो र बाब्रमा दलालीको पेशा गर्दथ्यो। ऊ प्रसिद्ध व्यक्तिहरू मध्येको एउटा थियो। एकपटक गठिया (बात) रोगबाट धेरै कष्ट भोगिरहेथ्यो। जब उसलाई भगवान्को सम्झना भयो अनि काम-धन्दा छोडेर ऊ शिरडी आयो र बाबासँग रोगमुक्तिको प्रार्थना गर्न लाग्यो। त्यसपछि बाबाले उसलाई चावडीमा बस्ने आज्ञा दिनुभयो। चावडी त्यो समयमा एउटा अस्वस्थ्यका ठाउँ भएको हुनाले यस्ता किसिमका रोगीहरूको लागि पूरै बेठीक थियो। गाउँको कुनै ठाउँ उसको निमित्त बेस हुन्थ्यो होला। तर बाबाको शब्द त निर्णयात्मक हुनुको साथै मुख्य औषधिस्वरूप नै थिए। बाबाले उसलाई मसजिदमा आउन दिनु भएन। चावडी में बस्ने आज्ञा दिनुभयो। वहाँ उसलाई धेरै फाइदा भयो। बाबा बिहान बेलुका चावडी हुँदै जानुहुन्थ्यो र एकदिनको फरकमा जुलूसको साथ त्यहाँ आएर त्यही नै विश्राम गर्ने गर्नुहुन्थ्यो। यसले गर्दा अमीरलाई बाबाको सामीप्य सजीलैसँग प्राप्त हुने गर्दथ्यो।

अमीर त्यहाँ पूरा नौ महिना बस्यो। जब कुनै अरु कारणले उसको मन त्यो ठाउँबाट वाक्य भयो अनि एक रात चोर झैं कसैलाई थाहै नदिई त्यो ठाउँ छोडेर कोपर गाउँको धर्मशालामा गएर बस्यो। त्यहाँ पुगेर उसले मर्न लागेको एउटा फकीर देख्यो। त्यसले पानी मागिरहेको थियो। अमीरले त्यसलाई पानी दियो, जुन पिउनासाथ उसको (फकीरको) देहान्त भयो।

अब अमीर किकर्तव्यविमूढ (के गर्ने के नगर्ने भनी निर्णय गर्न नसक्ने) भयो। उसलाई विचार आयो, “अधिकारीहरूलाई यसको सूचना दिऊँ भने म नै मृत्युको लागि उत्तरदायी ठहराइन जानेछु। पहिलो सूचना पुन्याउने नाताले मलाई नै अवश्य यस विषयमा बढी जानकारी होला भनी सर्वप्रथम मनै पक्डिन जानेछु” इत्यादि।

अनि त आज्ञा बिना शिरडी छोडेको उताउको कामले उसलाई बडो पश्चाताप भयो। उसले बाबालाई मनमनै प्रार्थना गर्नु र शिरडी फर्कने निश्चय गरी त्यही रात नै बाबाको नाम

लिदै उज्यालो हुनु अगाडि नै शिरडी पुगेर चिन्ता मुक्त भयो। त्यसपछि ऊ चावडीमा बाबाको इच्छा र आज्ञानुसार रहन लाग्यो र चाँडै नै रोग मुक्त भयो।

एक समय आधा रातमा बाबाले जोरसँग “ए अब्दुल! कुनै दुष्ट प्राणी मेरो बिछ्यौनामा चढिरहेको छ” भनी बोलाउनुभयो। अब्दुलले लालटिन लिएर बाबाको ओछ्यान हेन्यो, तर त्यहाँ केही पनि देखेन। बाबाले ध्यानपूर्वक सबै ठाउँ निरीक्षण गर्न भन्नुभयो र आफ्नो छडी पनि जमीनता बजार्न लाग्नुभयो। बाबाको यो लीला देखेर अमीरले बाबालाई कुनै सर्प आएको शंका भएको होला भन्ने सोच्यो।

धेरै समयसम्म बाबाको संगतमा रहेको हुनाले अमीरलाई वहाँका शब्द र काम बुझ्न सुक्ने शक्ति आइसकेथ्यो। बाबाले आफ्नो बिछ्यौनाको नजिकै केही घसे जस्तो देख्नुभयो। अनि वहाँले अब्दुलसँग बत्ती मगाई एउटा सर्प कुंडली मारेर त्यहाँ बसेको देख्नुभयो। त्यो आफ्नो फणा उठाइरहेको थियो। त्यसपछि त्यो साँप तुरुन्तै मारिया। यसरी समयमा सूचना दिएर अमीरको प्राण बचाउनुभयो।

हेमाडपंत (बिच्छी र साँप)

1.) बाबाको आज्ञानुसार काका साहेब दीक्षित श्री एकनाथ महाराजका दुई ग्रन्थ भागवत र भावार्थ रामायण सधैं पाठ गर्ने गर्थे। एक समय रामायणको पाठ भै रहेको अवस्थामा श्री हेमाडपंत पनि श्रोताहरूमा सम्मिलित भएका थिए। आफ्नी आमाको आज्ञानुसार हनुमानले कस्तो प्रकारले श्री रामको महानताको परीक्षा लिए भन्ने यही प्रसंग चलिरहेको थियो। सबैजना मन्त्रमुग्ध भैरहेका थिए र हेमाडपंतको पति त्यही अवस्था थियो। थाहा भएन कहाँबाट एउटा बिच्छी उनी माथि खस्न आयो र उनको काँधमा बस्यो। यो कुराको उनीलाई थाहै भएन। ईश्वरले श्रोताहरूको रक्षा आफैँले गर्नुपर्छ। अचानक नै उनको नजर काँध माथि पन्यो। उनले त्यो बिच्छी देखे। त्यो मरे जस्तै नै भै रहेको थियो। मानो ऊ पनि कथाको आनन्दमा तल्लीन भए जस्तो थियो। हरि-इच्छा भन्ने सम्झी उनले श्रोताहरूलाई

कुनै विघ्न नपारी त्यसलाई आफ्नो धोतीका दुबै किनारा मिलाएर त्यसमा बेरी टाढा लगेर बगैंचामा छोडिदिए।

2) एउटा अर्को समयमा साँझको बेला काकासाहेब वाडाको माथिल्लो खण्डमा बसेका थिए। त्यसैबेला एउटा साँप भयालको चौकसको एउटा प्वालभित्र पस्यो र कुंडली मारेर (गुडुल्किएर) बस्यो। बत्ती ल्याएपछि पहिले त केही चलबलायो। अनि फेरी चूपचप बसीरह्यो र आफ्नो फणा हल्लाउन लाग्यो। धेरै मानिसहरू छडी र डंडा लिएर त्यहाँ आए। तर त्यो एउटा यस्तो सुरक्षित ठाउँमा बसेको थियो कि जहाँ उसमाथि कसैको प्रहारको कुनै पनि असर पदैनथ्यो। मानिसहरूको हल्ला सुनेर ऊ तुरुन्तै त्यही प्वालबाट अदृश्य भयो। अनि मात्र मानिसहरूको ज्यान आयो।

बाबाको विचार

एउटा भक्त मुक्तारामले भन्ने लागे, “छोड, बेसै भयो, एउटा बिचरा जीव बाँच्यो!” श्री हेमाडपंतले त्यो कुरालाई उपेक्षा गरेर “साँप मार्नु नै उचित हो” भने। यसकारण यो विषयमा वाद-विवाद हुन लाग्यो। एकधरीको मत साँप र त्यस्तै अरू जन्तुहरूलाई पनि मार्नु नै उचित हो भन्ने थियो भने अर्काधरीको यसको उल्टो थियो। रात धेरै गएकोले कुनै टुगोमा नपुगेर नै उनीहरूले आफ्नो वाद-विवाद स्थगित गर्नु पर्‍यो।

भोलिपल्ट यो प्रश्न बाबाको अगाडि ल्याइयो। अनि त्यसमा बाबाले निर्णायक वचन भन्नुभयो, “सब जीवहरूमा तथा सम्पूर्ण प्राणीहरूमा ईश्वरको नै वास छ, चाहे त्यो सर्प होस् कि बिच्छी। वहाँ नै यो विश्वका नियंत्रणकर्ता हुनुहुन्छ र सबै प्राणी साँप, बिच्छी इत्यादि वहाँकै आज्ञाके पालन गर्ने गर्छन् वहाँको इच्छा बिना कसैले पनि अर्कालाई हानि पुऱ्याउन सक्तैनन् (अर्थात् अर्काको हानि गर्न सक्तैनन्)। सम्पूर्ण विश्व वहाँकै अधीनमा छ। स्वतन्त्र कोही पनि छैन। यसैले हामीले सबै प्राणीलाई दया र स्नेह गर्नुपर्दछ। संघर्ष, वैमनस्य या संहार गर्न छोडेर शान्तचित्तले जीवन बिताउनु पर्दछ। ईश्वर सबैको नै रक्षक छन्।

श्री सद्गुरु साईनाथमा अर्पण होस्। मंगल होओस्॥

सप्ताह पारायण तृतीय विश्राम।